

**DESIGN OF A MODEL OF THE PROFESSIONAL COMPETENCE
FORMATION OF THE PHYSICAL THERAPY SPECIALIST
IN THE PROFESSIONAL PREPARATION SYSTEM**

**ПРОЕКТУВАННЯ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦЯ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ
В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ**

Voloshko Larisa¹

Boyko Galina²

DOI: http://dx.doi.org/10.30525/978-9934-571-27-5_9

Abstract. The article is devoted to the development and theoretical substantiation of the integrative model of the formation of professional competence of the future physical therapists in the conditions of a modern institution of higher education, as well as the elucidation of the structure of their professional competence. The purpose of the study is to develop an integrative model for the formation of professional competence of the future specialists in physical therapy on the basis of personal and professional approaches. The object of research is the process of formation of professional competence of higher education graduates studying under the educational-professional program “Physical therapy, ergotherapy”. The subject of the study is the content and structure of the integrative model of the professional competence of the future specialists in physical therapy.

The methodological basis of the research consists of: at the philosophical level: the positions of the general theory of systems and synergetics, at the scientific and methodological level: the multilevel concept of methodological knowledge, the position of the theory of modeling, methodological principles of the theory of communication with practice; at the scientific

---

¹ Ph. D. (Pedagogic), Associate Professor,
Associate Professor of Physical Education, Sport and Human Health Department,
Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University, Ukraine

² Doctor of Sciences (Pedagogic), Professor,
Head of the Department of Physical Rehabilitation and Physical Education,
Poltava Institute of Economics and Law, Ukraine

ic-pedagogical level: the principles of the didactics of higher education, the philosophy of continuing education.

As a result of the study, the theoretical content of the main definition of the “professional competence” of the future specialists in physical therapy research is revealed. A component analysis of the professional competence of the future specialists in physical therapy as an integral characteristic was carried out, its properties (polystructural, polyfunctionality, differentiation) were highlighted, features of its main components – professional and general competency were defined. On the basis of personal and professional approaches, an integrative model for the formation of professional competence of the future specialists in physical therapy is developed and scientifically substantiated, which includes two interrelated components: a model of the profession of a specialist in physical therapy and a model of the vocational training of students. The components of the first component (namely: micro-models: professional environment, physical therapist as a subject of activity, professional activity) characterize respectively: object, subject, methods, means, procedures, conditions and result of professional activity; personality of a specialist as a carrier of a professional I-concept; functional aspect of different types of professional activities.

In the structure of the second component hierarchically dependent on the first, three blocks are distinguished: features of professional training of students (functional and technological unit), socio-psychological features of students (personal unit), provided for professional interaction (adaptation block), which reveal the specifics of training and professional training students, the purpose, forms, methods and means which are aimed at forming a high level of their professional competence.

The article also summarizes the content of the professional, social, production and social work of physical therapy specialists, describes the features of the main types of professional activity: rehabilitation, physical education, preventive, recreational, organizational, psychological and pedagogical. The specifics of the performance of professional functions in the rehabilitation and health industry on the stereotyped, diagnostic and heuristic levels of complexity are determined. It is noted that professional activity of specialists in physical therapy is carried out on the principles of rehabilitation philosophy, which is based on respect to a person, providing him with a full spectrum of possibilities, despite the presence of any functional disorders or restrictions.

1. Вступ

Цінність здоров'я та якості життя в свідомості населення, значний попит на реабілітаційні послуги в Україні та світі актуалізують проблему підготовки відповідних фахівців галузі охорони здоров'я – фахівців з фізичної терапії. Актуальність дослідження формування професійної компетентності фізичних терапевтів зумовлена розпочатою реформою в системі охорони здоров'я України, модернізацією нормативно-правової бази діяльності цих фахівців. Зокрема, постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2015 р. № 266 затвердила підготовку здобувачів вищої освіти спеціальності 227«Фізична терапія, ерготерапія», яка була перенесена до галузі 22 «Охорона здоров'я». Наказом МОЗ України від 07.11.2016 р. № 1171 було внесено зміни до кваліфікаційної характеристики фізичного терапевта. Водночас подальше становлення спеціальності в Україні супроводжується активним обговоренням проблем методологічного, практичного та професійно-прикладного характеру. Задоволення запиту та вимог суспільства до нової професії «фізичний терапевт» покликані сприяти нові моделі підготовки таких фахівців з позиції компетентнісного підходу.

Результат професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, рівень їхньої професійної компетентності залежить від конструктивності запропонованої моделі, забезпечення організаційно-педагогічних умов її успішної реалізації в умовах сучасного закладу вищої освіти. Отже, *мета дослідження* полягає в розробці інтегративної моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії, яка може бути реалізована в умовах сучасного закладу вищої освіти. Досягнення мети передбачає вирішення науково-дослідницьких *завдань*: виявити специфічні особливості професійної діяльності фахівця з фізичної терапії у системі «людина – людина»; проаналізувати специфіку навчально-професійної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «Фізична терапія» в аспекті адекватного моделювання предметного та соціального змісту передбаченої професійної діяльності; розробити та науково обґрунтувати інтегративну модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії.

Методологічну основу дослідження становлять: положення загальної теорії систем (В. Афанасьєв, Е. Юдін т. ін.) і синергетики (І. Пригожин, О. Князева, С. Курдюмов), положення теорії моделю-

вання (Б. Глинський, Б. Грязнов, Л. Фрідман т. ін.); методологічні принципи зв'язку теорії з практикою (Е. Газрі т. ін.); теоретико-методологічні обґрунтування професійної освіти й прогнозування її розвитку (В. Андрущенко, О. Аніщенко, М. Євтух, І. Зязюн, Н. Ничкало, Л. Лук'янова т. ін.); принципи дидактики вищої школи (А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Бондар, С. Вітвицька т. ін.); організаційно-педагогічні аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації (В. Кукса, Ю. Лянной, О. Міхєнко, В. Мухін, Л. Сущенко).

Логіка дослідження зосереджена в загальній гіпотезі про те, що процес формування професійної компетентності фізичних терапевтів у закладах вищої освіти буде успішним, якщо інтегративну модель формування їхньої професійної компетентності побудувати на основі обґрунтованих теоретико-методологічних засад відповідно до особистісно орієнтованої парадигми професійної освіти.

2. Категоріально-понятійний апарат дослідження

Узагальнення теоретичних основ формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії, як представників соціономічних професій, у педагогіці професійної освіти вимагає уточнення змісту ряду ключових понять дослідження. Під професійною компетентністю майбутнього фахівця з фізичної терапії ми розуміємо інтегральну професійно-особистісну характеристику, яка виявляється у певній системній організації професійної самосвідомості, володінні фаховими знаннями, уміннями й навичками, відповідними професійно значущими особистісними якостями, досвідом їх удосконалення, що в сукупності забезпечує успішне виконання професійних функцій у соціально визнаній і зафіксованій суспільством сфері реабілітаційно-оздоровчої діяльності. Професійну компетентність фахівця з фізичної терапії ми характеризуємо у вузькому та широкому розумінні.

У вузькому розумінні – це стійка особистісно-професійна характеристика фахівця, що включає три компоненти: когнітивний – професійні знання; операційно-процесуальний – спеціальні вміння та навички – володіння технологіями (методиками) фізичної терапії з використанням різних методів і засобів відновлюючого впливу; аксіологічний – інтеріоризовану систему професійних цінностей реабілітаційної діяльності, професійно значущі особистісні якості. Професійна компетентність фахівця з фізичної терапії може бути представлена як

Design of a model of the professional competence formation of the physical...

функція, залежна від множини окремих компонентів: $ПК = f(ПК_K, ПК_O, ПК_A)$, де: ПК – професійна компетентність; $ПК_K, ПК_O, ПК_A$ – окремі параметри цієї інтегральної характеристики: відповідно когнітивний, операційно-процесуальний, аксіологічний компоненти.

У широкому розумінні – це усвідомлення та дотримання фахівцем норм професійної діяльності у реабілітаційно-оздоровчій галузі як умова успішного функціонування у суспільстві нового соціального інституту фізичного терапевта.

Фізична терапія як процес передбачає застосування з лікувальною та профілактичною метою фізичних вправ і природних факторів у комплексному процесі відновлення здоров'я, фізичного стану та працездатності хворих та інвалідів (В. М. Мухін). Фізична терапія спрямована на покращення якості життя та функціонування людини в потенційно можливих межах, застосовуючи методи профілактики та реабілітації [4]. В умовах масової комерціалізації сфери реабілітаційно-оздоровчих послуг визнання людини як однієї з найвищих цінностей вимагає здійснення професійної діяльності фахівця з фізичної терапії на принципово нових засадах – гуманності, толерантності, емпатії до іншої людини. У зв'язку з цим важливою умовою професійного становлення майбутніх фахівців, сфера діяльності яких концентрується в системі «людина – людина», на нашу думку, є усвідомлення ними необхідності змін власного внутрішнього світу, постійного творчого професійного самовдосконалення [2].

Формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії розглядається як цілеспрямований процес розвитку професійної та загальної культури, професійної ерудиції, професійно значущих якостей і здібностей здобувачів вищої освіти у ході опанування циклу загальної та професійної підготовки за освітньо-професійною програмою «Фізична терапія».

Моделювання процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії вимагає врахування таких положень. По-перше, професійна компетентність повинна розглядатися як умова успішної соціалізації випускника, тому що рівень її сформованості дозволяє спрогнозувати ефективність виконання ним професійних і соціальних функцій, комфортність перебування в суспільстві.

По-друге, результати діяльності фахівця з фізичної терапії, як у більшості професій типу «людина – людина», пов'язаних з інтенсивними контактами з людьми, мають переважно внутрішній, функціо-

нальний характер, тобто залежать від його особистісних якостей і здібностей. Поряд із цим в умовах сучасного ринку праці вимоги до рівня фахових знань не відмінюються, а, навпаки, підвищуються. Отже, завдання оволодіння методами та засобами реабілітаційної діяльності набуває вигляду задач формування професійно значущих особистісних якостей студентів, їхньої успішної реалізації у конкретних умовах професійної діяльності.

По-третє, у даному випадку класична дидактична тріада «знання, вміння, навички» фахівця є критерієм вузько нормативної діяльності, його «вузької» компетентності. Передбачаємо, що без урахування особистісно-професійної позиції студента неможливо визначити рівень його компетентності, оскільки професійна позиція фахівця – це не лише результат професійної підготовки, а й рівень розвитку його професійної самосвідомості, самооцінки, професійно значущих особистісних якостей і здібностей. Тому професійна компетентність повинна розглядатись у взаємодії процесуально-діяльнісного та індивідуально-особистісного аспектів з позиції теорії систем.

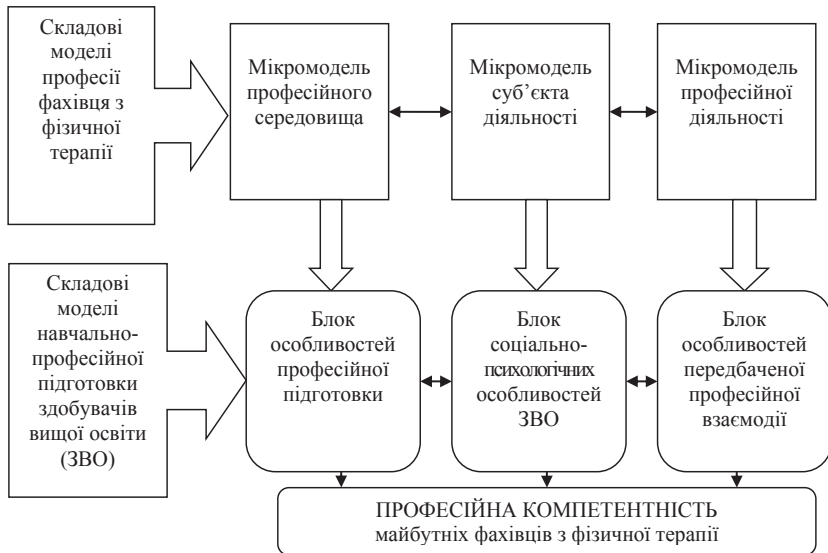
3. Інтегративна модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії

Розробка моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії здійснювалася з дотриманням принципів теорії систем, наукових підходів до побудови моделей у психолого-педагогічних дослідженнях [5]. Морфологічний принцип системології вимагає з'ясування структури професії фахівця з фізичної терапії як цілісної системи, визначення її складових, їх призначення, взаємозв'язків між ними. Функціональний принцип потребує вивчення умов, в яких формується професійна компетентність майбутніх фахівців з фізичної терапії. Застосування цих принципів дозволило розробити інтегративну модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії.

Методологічною основою інтегративної моделі формування професійної компетентності фахівців з фізичної терапії виступає морфологічний підхід системного та цілісного розуміння об'єкта вивчення. Провідною ідеєю при конструюванні інтегративної моделі професійної компетентності фахівців з фізичної терапії є ідея системності, що синтезує професіографічний та особистісно-суб'єктний підходи.

Design of a model of the professional competence formation of the physical...

Презентована інтегративна модель має складну ментальну структуру, є поліструктурною, оскільки в її основі сконцентровано розгляд двох взаємопов'язаних складових: моделі професії фахівця з фізичної терапії та моделі навчально-професійної підготовки здобувачів вищої освіти (рис. 1).

Рис. 1. Інтегративна модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії

Перша складова інтегративної моделі – модель професії фахівця з фізичної терапії – складається з трьох взаємопов'язаних компонентів, кожен з яких, у свою чергу, багатофункціональний та має складну будову. У зв'язку з цим до них застосовано термін «мікромоделі»: мікромодель професійного середовища; мікромодель фахівця з фізичної терапії як суб'єкта діяльності; мікромодель професійної діяльності.

Модель професії фахівця з фізичної терапії, розгляд взаємозв'язків її компонентів стає засобом комплексного аналізу різних аспектів діяльності майбутніх фахівців. Вона має прогностичний характер й уможливорює обґрунтування педагогічних умов ефективного формування їхньої професійної компетентності.

Мікромодель професійного середовища характеризує професію фахівця з фізичної терапії як цілісну систему, що включає суб'єкт, об'єкт, методи, засоби, процедури, умови, продукт (результат) професійної діяльності.

Суб'єктами професійної діяльності фахівця з фізичної терапії виступають люди різного віку та статі або малі групи людей, які потребують комплексної реабілітаційної допомоги. Професійна взаємодія фахівців з фізичної терапії розгортається у різних площинах: безпосередньо з пацієнтом, який потребує реабілітаційного втручання; та одночасно з колегами (лікарем, психологом, педагогом, соціальним працівником, ерготерапевтом, психотерапевтом, логопедом, сестринським персоналом, родичами хворого), що формують своєрідну міждисциплінарну команду. Таку професійну взаємодію ми характеризуємо як ієрархічно організовану систему інтеграції зусиль взаємодіючих суб'єктів, що забезпечує цільову спрямованість спільних дій на досягнення позитивних результатів фізичної та соціальної реабілітації [1].

Вплив методів і засобів фізичної терапії з метою відновлення стану здоров'я пацієнтів розглядається як об'єкт професійної діяльності фахівця з фізичної терапії. До основних методів професійної діяльності фахівця з фізичної терапії відносяться: лікувальна фізична культура, фізіотерапія, масаж, кліматотерапія, працетерапія, механотерапія. Їх практичне застосування забезпечується наступними засобами: фізичними вправами, технічними приладами та апаратами, тренажерами різних класів, обладнанням фізкультурно-спортивних споруд тощо.

Процедура професійної діяльності фахівця з фізичної терапії, як спосіб досягнення бажаного результату, здійснюється у вигляді реалізації комплексних програм реабілітації пацієнтів різних нозологій із застосуванням різноманітних методів і засобів відновлюючого впливу.

Умови професійної діяльності фахівця з фізичної терапії можуть бути віднесені до двох груп: виробничі – оснащення приміщень, обладнання фізкультурно-спортивних об'єктів, ергономічність оточуючого простору з точки зору його функціональності, дотримання необхідних санітарно-гігієнічних умов для проведення масажу, занять лікувальною фізичною культурою, фізіотерапевтичних процедур; соціальні – пов'язані з активними міжособистісними стосунками в системі «людина – людина», основними з яких є «фізичний терапевт – пацієнт».

Design of a model of the professional competence formation of the physical...

Результат професійної діяльності фахівця з фізичної терапії – відновлення стану здоров'я пацієнта – в умовах, коли неможливо наперед алгоритмізувати все різноманіття професійних ситуацій, безпосередньо залежить від людського фактора, тобто від особистісних якостей і здібностей фахівця.

Мікромодель професійної діяльності фахівця з фізичної терапії характеризує особливості професійно спрямованої взаємодії у сфері «людина – людина», специфіку застосування конкретних оздоровчо-реабілітаційних технологій і методик.

Мікромодель фахівця з фізичної терапії як суб'єкта діяльності відображає цілісну систему професійно значущих особистісних якостей і здібностей спеціаліста як носія професійної Я-концепції, професійних норм, правил, традицій, етики, цінностей, культури, що характерні для даної професії як соціально визнаного інституту.

Друга складова інтегративної моделі – модель навчально-професійної підготовки здобувачів вищої освіти, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Фізична терапія», – складається з трьох взаємопов'язаних блоків, що є ієрархічно залежними від розглянутих вище компонентів моделі професії фахівця з фізичної терапії: блок особливостей професійної підготовки студентів (функціонально-технологічний); блок особливостей передбаченої професійної взаємодії (адаптаційний); блок соціально-психологічних особливостей студентів (особистісний).

Навчально-професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної терапії розглядається як цілісна динамічна система, мета, зміст, структура, методи та засоби якої спрямовані на формування високого рівня професійної компетентності випускників.

Перший блок – блок особливостей професійної підготовки здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Фізична терапія» (функціонально-технологічний блок) – відображає особливості застосованих професійно-освітніх технологій, умов їх реалізації в процесі навчально-професійної підготовки студентів. Зокрема, це стосується: 1) змісту навчання, його обов'язкової та вибіркової частин, сформованих відповідно до вимог освітньо-професійної програми; 2) дотримання структурно-логічного взаємозв'язку між навчальними дисциплінами, розподіленими за різними циклами підготовки; 3) організаційно-методичних умов реалізації інтегративно-диференційова-

ного підходу до структурування змісту циклу дисциплін професійної підготовки; 4) рівня методичної та психолого-педагогічної підготовки викладачів закладів вищої освіти (використання інноваційних педагогічних та інформаційних технологій, передового досвіду, результатів науково-дослідної діяльності тощо); 5) методичних традицій та уподобань викладачів профільних кафедр, що забезпечують викладання професійно орієнтованих дисциплін; 6) рівня матеріально-технічного забезпечення навчального процесу закладу вищої освіти. Визначені особливості повинні бути враховані в процесі розробки технології формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії.

Навчально-професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної терапії повинна бути спрямована на скорочення розриву між модельними характеристиками фахівця, що вимагає професіограма (модель професії), та реально існуючими якостями студентів, реалізацію найбільш оптимального співвідношення між ними. Саме такий підхід забезпечить особистісно орієнтовану професійну підготовку майбутніх фахівців з фізичної терапії, формування високого рівня їхньої професійної компетентності.

Другий блок – блок особливостей передбаченої професійної взаємодії (адаптаційний блок)– спрямований на формування творчої суспільно-професійної позиції, індивідуального стилю діяльності студентів і розкриває наступні специфічні особливості реабілітаційно-оздоровчої діяльності, що реалізуються в сфері «людина – людина».

1. Професійна діяльність фахівців з фізичної терапії характеризується високим рівнем відповідальності за життя та здоров'я пацієнтів. Вона відбувається в умовах динамічних міжособистісних відносин, підвищеного емоційного вигорання, співпричетності до чужого горя, переживань, стресових чинників тощо. 2. Фізична терапія відрізняється від інших видів реабілітації специфікою застосованих методів і засобів, де головною діючою особою виступає фізичний терапевт, який лише в умовах довірливих стосунків і взаємопорозуміння з пацієнтом здатен реалізувати індивідуально підібрану для нього програму реабілітації. 3. Здійснення реабілітаційної діяльності пов'язано з роботою в мультидисциплінарній команді та необхідністю постійних міжособистісних контактів із колегами, лікарями, ерготерапевтами, психологами, соціальними працівниками, послуги

Design of a model of the professional competence formation of the physical...

яких можуть надаватися пацієнтам реабілітолога одночасно або послідовно. 4. Реабілітаційно-оздоровчі послуги надаються пацієнтам різного віку та статі, із різними захворюваннями, специфіка яких впливає на спосіб їхнього життя, відношення до роботи, до оточуючих людей, самого себе.

Отже, навчально-професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної терапії повинна бути спрямована на формування спеціальних процесуальних умінь, які б підвищили результативність виконання професійних функцій у системі «людина – людина». Студенти повинні усвідомити можливість впливу міжособистісної взаємодії на ефективність професійних дій фахівців. У зв'язку з цим однією з педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії визнано групову навчальну діяльність студентів. Передбачаємо, що групову навчальну діяльність, багато раз застосована в освітньому процесі, забезпечить оптимальні умови розвитку суб'єкт-суб'єктних відносин, професійно значущі зміни соціально-психологічних якостей студентів, що якомога краще відповідають вимогам обраного фаху.

Третій блок – блок соціально-психологічних особливостей студентів (особистісний або персональний блок) – включає професійно значущі особистісні якості, здібності, процесуальні вміння студентів, детерміновані специфікою прогнозованої професійної взаємодії у системі «фізичний терапевт – пацієнт», що визначають стійкі особливості професійної поведінки.

4. Компоненти професійної компетентності фахівців з фізичної терапії

Фахівець з фізичної терапії, як основний суб'єкт реабілітаційної діяльності, поряд із наданням реабілітаційно-оздоровчих послуг, повинен уміти мотивувати пацієнта на здоровий спосіб життя та попередження захворювань, сприяти руйнації стереотипів, пов'язаних із хворобою, вибору способів оптимістичного реагування на тимчасову непрацездатність або тривалу інвалідність [3]. У зв'язку з цим, на нашу думку, посилюються вимоги до соціально-психологічної компетентності майбутніх фізичних терапевтів, яка повинна корелювати з психологічним ефектом процесу фізичної терапії. Правомірність такої позиції знаходить підтвердження в тому, що в етіології та перебігу

багатьох хвороб науковці та лікарі-практики, як правило, виділяють психологічний компонент.

Соціально-психологічна компетентність, як один із компонентів професійної компетентності, полягає у сформованості сукупності процесуальних умінь, індивідуально-психологічних здібностей студентів, що є суб'єктивними умовами успішного виконання професійних функцій у системі «людина – людина». Вони можуть бути віднесені до таких чотирьох груп.

1) Комунікативні: дотримання етичних норм і конфіденційності; гнучкість у спілкуванні, відсутність упередженості; вміння слухати, встановлювати зворотний зв'язок, зацікавити співрозмовника, виражати повагу до його позиції; готовність надати кваліфіковану пораду та рекомендації, вміння передавати валеологічну інформацію, мотивувати на здоровий спосіб життя; зрозумілість мови, доцільне використання словникового запасу спеціальної та загальної лексики, експресивність спілкування (звернення до позитивно налаштовуючих прикладів із життя, доцільний прояв почуття гумору). Передбачаємо, що рівень розвитку комунікативних умінь визначає успішність професійної адаптації молодого спеціаліста на початковому етапі його професійної кар'єри та є одним із факторів підвищення його конкурентоспроможності.

2) Інтерактивні: орієнтація на конструктивні партнерські відносини, відношення до пацієнта як до активного учасника реабілітаційного впливу, відсутність реакцій ігнорування іншої людини, емоційна гнучкість, вміння переконувати пацієнта, мобілізувати його зусилля та віру, виявляти до нього повагу, гуманність, ввічливість, уважність, доброзичливість, спостережливість, тактовність, здатність уникати та долати міжособистісні конфлікти, стійкість по відношенню до психологічного тиску, високий рівень емоційного та вольового самоконтролю.

3) Перцептивно-рефлексивні: адекватна особистісна та професійна самооцінка, адекватний рівень домагань, толерантність, емпатичність, ідентифікація з іншою людиною, саморефлексія, підвищений рівень професійної відповідальності.

4) Самопрезентативні: вміння створювати клімат довіри до власної особистості, вдосконалювати власні способи взаємодії з оточуючими людьми, самостійно знаходити ефективні рішення в складних ситуа-

Design of a model of the professional competence formation of the physical...

ціях, планувати дії, спрямовувати їх на досягнення мети; віра у власні сили; оптимізм; зростання стійкості в конкурентних умовах сучасного ринку праці.

Іншими компонентами професійної компетентності фахівців з фізичної терапії, на нашу думку, є:

- методична (організаційно-технологічна) компетентність – володіння різними методами та засобами фізичної терапії на основі ґрунтовних знань фізіологічних і біохімічних аспектів функціонування органів і систем організму людини, вміння складати комплексні програми реабілітації для хворих різних нозологічних груп та коригувати їх у разі необхідності;

- інформаційно-аналітична компетентність – володіння сучасними інформаційними технологіями, розуміння сфери їх застосування, вміння критично аналізувати отриману інформацію;

- дослідницька компетентність – володіння сучасними науковими методами досліджень у галузі охорони здоров'я;

- управлінська компетентність – володіння методами, прийомами управління діяльністю суб'єктів реабілітації, самоуправління власною професійною діяльністю;

- валеологічна компетентність – володіння сучасними валеологічними практиками (самомасажем, дієтотерапією, аромотерапією, аероіотерапією, апітерапією, різними методиками закаливання тощо), вміння будувати програму здорового життя з використанням валеологічних засобів, з урахуванням індивідуальних особливостей людини;

- освітня компетентність – усвідомлена здатність до професійного та особистісного саморозвитку, цілеспрямованого удосконалення професіоналізму;

- правова компетентність – володіння нормативно-правовою базою, що діє в галузі охорони здоров'я;

- психолого-педагогічна компетентність – володіння знаннями з психології особистості, прийомами психолого-педагогічного менеджменту; володіння культурою публічних та міжособистісних відносин, культурою організації колективної праці;

- культурна компетентність – знання особливостей національних культур різних груп населення (звичаїв, стилю життя, харчових уподобань тощо), що можуть бути використані в реабілітаційній практиці.

Слід підкреслити, що формування окремих компонентів професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії здійснюється засобами усіх навчальних дисциплін, віднесених до різних циклів підготовки. Специфіка їх змісту та цілей забезпечує у подальшому входження студентів у реальний простір професійної діяльності, формує спектр професійно значущих якостей. Передбачаємо, що посилення міждисциплінарної інтеграції в системі професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії дозволить досягти більш високого рівня їхньої професійної компетентності.

Професійна компетентність майбутніх фахівців з фізичної терапії включає сукупність різних компонентів (компетенцій), необхідних для успішного здійснення професійних функцій. Професійна компетентність забезпечується:

1) спеціальними якостями, що безпосередньо відображають специфіку діяльності у реабілітаційно-оздоровчій галузі;

2) загальними якостями, що необхідні випускнику будь-якої соціальної спеціальності в умовах сучасного ринку праці. Тому у структурі професійної компетентності майбутніх фахівців виділено дві основні складові: фахову та загальну компетентність.

Перша складова – фахова компетентність – особливий тип організації спеціальних знань, умінь і навичок фахівця, що забезпечує йому можливість приймати ефективні рішення в процесі професійної діяльності. Фахова компетентність віддзеркалює сутність спеціальності, яку опановує студент, тому може бути схарактеризована як концептуальна компетентність фахівця. Вона відображає рівень сформованості професійних знань, умінь і навичок, його професійну ерудицію, що дозволяють успішно вирішувати три класи задач професійної діяльності: стереотипні, діагностичні та евристичні, що передбачені нормативно-правовими документами вищої школи.

Клас задач діяльності визначається рівнем складності професійних дій, до яких повинен бути підготовлений майбутній фахівець з фізичної терапії. Стереотипні задачі передбачають професійну діяльність відповідно до стандартного алгоритму: індивідуальна робота з пацієнтом, обґрунтування вибору тих чи інших методів і засобів фізичної терапії, складання програми реабілітації з урахуванням основних психофізіологічних показників пацієнта, специфіки його патології, характеру перебігу основного та супутніх захворювань; кваліфіковане надання реабі-

Design of a model of the professional competence formation of the physical...

літаційних послуг із використанням масажу, лікувальної фізкультури, фізіотерапевтичних процедур, технічних пристроїв, тренажерів тощо.

Діагностичні задачі спрямовані на прогнозування наслідків впливу методів фізичної терапії на організм людини, оцінку ефективності застосованих методів і засобів фізичної терапії під час проведення реабілітаційних заходів, коригування реабілітаційних програм з урахуванням особливостей функціонального стану людини, фізіологічних і біохімічних закономірностей адаптації до фізичних навантажень, змін у стані здоров'я під дією фізичних навантажень, гігієнічного режиму, кліматичних факторів, характеру харчування тощо.

Евристичні задачі передбачають збагачення професійного арсеналу фахівця з фізичної терапії та включають діяльність за більш складним алгоритмом із процедурою конструювання нестандартних рішень: упровадження нових оздоровчих методів, розробка перспективних програм валеолого-реабілітаційного спрямування, відпрацювання конкретних методик організації реабілітаційної, фізкультурно-оздоровчої, спортивно-масової, рекреаційної роботи для різних верств населення, у тому числі для осіб із особливими потребами.

Друга складова професійної компетентності – загальна компетентність – розкриває рівень сформованості професійно значущих особистісних якостей, процесуальних умінь майбутніх фізичних терапевтів, зокрема: комунікативних, перцептивно-рефлексивних, інтерактивних, організаційних, самопрезентативних, що є важливими для успішного вирішення основних видів задач діяльності: професійних, соціально-виробничих і соціально-побутових, які можуть вирішуватися на різних рівнях складності.

Якісне виконання професійних задач діяльності у реабілітаційно-оздоровчій галузі вимагає від фахівця ґрунтовних знань будови та функцій організму людини, головних аспектів фізичної терапії у світлі теорії адаптації та системних механізмів гомеостазу, розуміння динаміки функціонального стану організму під впливом фізичних навантажень і природних чинників, що сприяють відновленню порушених функцій організму людини. Отже, без достатнього рівня медико-біологічних знань майбутній фахівець з фізичної терапії не зможе вирішувати професійні задачі на належному рівні.

Сфера виробничих відносин і поведінка фахівця у професійному середовищі, зокрема, уміння ефективно спілкуватися з колегами, паці-

ентами, їхніми родичами, запобігати та долати конфліктні ситуації, збагачувати позитивний досвід міжособистісної професійної взаємодії, уникати неефективних підходів у реабілітації хворих, становлять зміст соціально-виробничих задач діяльності.

Соціально-побутові задачі діяльності виникають у повсякденному житті та пов'язані з психофізичним і соціокультурним розвитком особистості фахівця, його побутом, відпочинком, особливостями родинного спілкування, аспектами власного здоров'я тощо. Вони коригують ставлення фахівця до професійної діяльності та позначаються на якості виконання ним професійних і соціально-виробничих задач.

Таким чином, застосування морфофункціонального підходу дозволяє виділити такі властивості професійної компетентності як інтегративної характеристики: 1) поліструктурність – потребує сформованості двох складових – спеціальної (фахової) та загальної компетентності; 2) поліфункціональність – дозволяє вирішувати різноманітні соціально спрямовані задачі діяльності: професійні, соціально-виробничі, соціально-побутові, 3) диференційованість – дозволяє вирішувати задачі діяльності різного рівня складності: стереотипні, діагностичні, евристичні.

5. Види професійної діяльності фахівця з фізичної терапії

Динамічно-цілісна сукупність усіх компонентів професійної компетентності (компетенцій) забезпечує виконання широкого спектра видів професійної діяльності: реабілітаційної, фізкультурно-оздоровчої, психолого-педагогічної, профілактичної, рекреаційно-оздоровчої, організаційної.

Реабілітаційна діяльність фахівця з фізичної терапії спрямована на відновлення різноманітних порушень у стані здоров'я людини шляхом цілеспрямованого застосування методів і засобів фізичної терапії, з-поміж яких перевага надається фізичним вправам і природним факторам, що мають значний оздоровчий вплив.

Фізкультурно-оздоровча діяльність полягає в плануванні, програмно-методичному забезпеченні, організації, управлінні фізкультурно-оздоровчою роботою у дошкільних закладах, загальноосвітніх школах, вищих навчальних закладах, трудових колективах, місцях масового відпочинку.

Психолого-педагогічна діяльність спрямована на реалізацію основних положень фізичного виховання дітей дошкільного віку,

Design of a model of the professional competence formation of the physical...

школярів у навчальній, позакласній та позашкільній роботі, студентів середніх спеціальних і вищих навчальних закладів, дорослого населення, осіб літнього віку та осіб з особливими потребами.

Профілактична діяльність спрямована на зміцнення та збереження здоров'я, формування здорового способу життя як власного, так й інших суб'єктів реабілітаційної діяльності, із використанням різноманітних методів і засобів відновлюючого характеру.

Рекреаційно-оздоровча діяльність спрямована на забезпечення змістовної організації дозвілля людей різних вікових груп із використанням фізичних вправ, оздоровлюючих природних факторів.

Організаційна діяльність полягає в упорядкуванні міжособистісних взаємостосунків з усіма суб'єктами професійної діяльності в межах професійно значущої малої групи, конкретного колективу.

Охарактеризовані види діяльності розкривають функціональний зміст професійної компетентності фахівця з фізичної терапії, відображають її соціальну спрямованість.

6. Висновки

Розкрито теоретичний зміст основної дефініції дослідження «професійна компетентність» майбутніх фахівців з фізичної терапії. Здійснено компонентний аналіз професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії як інтегральної характеристики, виділено її властивості (поліструктурність, поліфункціональність, диференційованість), визначено особливості її основних складових – фахової та загальної компетентності.

На засадах особистісного та професіографічного підходів розроблено та науково обґрунтовано інтегративну модель формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії, що включає дві взаємопов'язані складові: модель професії фахівця з фізичної терапії та модель навчально-професійної підготовки здобувачів вищої освіти за цією спеціальністю.

Компоненти першої складової (мікромоделі: професійного середовища, реабілітолога як суб'єкта діяльності, професійної діяльності) характеризують відповідно: об'єкт, суб'єкт, методи, засоби, процедури, умови та результат професійної діяльності; особистість фахівця як носія професійної Я-концепції; функціональний аспект різних видів професійної діяльності.

У структурі другої складової, ієрархічно залежної від першої, виділено три блоки: особливостей професійної підготовки студентів (функціонально-технологічний), соціально-психологічних особливостей студентів (особистісний), передбаченої професійної взаємодії (адаптаційний), які розкривають специфіку навчально-професійної підготовки здобувачів вищої освіти за освітньо-професійною програмою «Фізична терапія», мета, форми, методи та засоби якої спрямовані на формування високого рівня їхньої професійної компетентності.

Розкрито зміст професійної, соціально-виробничої та соціально-побутової діяльності фахівців з фізичної терапії. Охарактеризовано особливості основних видів професійної діяльності: реабілітаційної, фізкультурно-оздоровчої, профілактичної, оздоровчо-рекреаційної, організаційної, психолого-педагогічної. Визначено специфіку виконання професійних функцій у реабілітаційно-оздоровчій галузі на стереотипному, діагностичному та евристичному рівнях складності.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі ми пов'язуємо з впровадження розробленої інтегративної моделі формування професійної компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії у практику професійної підготовки здобувачів вищої освіти, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Фізична терапія».

Список літератури:

1. Волошко Л. Б. Основні компоненти та характеристики професійної взаємодії фахівців з фізичної реабілітації / Л. Б. Волошко // Молодь і ринок [щомісячний науково-практичний журнал]. – 2017. – № 9(152). – С. 77-81.
2. Волошко Л. Б. Особистісно-професійний імідж майбутніх фахівців соціономічної сфери як наукова категорія професійної педагогіки / Л. Б. Волошко // Молодь і ринок [щомісячний науково-практичний журнал]. – 2016. – № 1 (132). – С. 103-108.
3. Лянной Ю. О. Визначення видів реабілітації у професійній підготовці майбутніх магістрів з фізичної реабілітації / Ю. О. Лянной // Вісник Чернігівського державного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Сер. : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт : зб. наук. праць / гол. ред. М. О. Носко. – Чернігів : ЧНПУ, 2013. – Вип. 112. – Т. II. – С. 177-182.
4. Мухін В. М. Фізична реабілітація [підруч. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту] / В. М. Мухін. – 3-тє вид., допов. – К. : Олімп. література, 2009. – 488 с.
5. Усмов А. И. Системный подход и общая теория систем / А. И. Усмов. – М. : Мысль, 1978.

References:

1. Voloshko L.B. (2017) Osnovni komponenty ta kharakterystyky profesiinoi vzaiemodii fakhivtsiv z fizychnoi reabilitatsii [The main components and characteristics of the professional interaction of specialists in physical rehabilitation]. *Youth and the market*, vol. 152, no.9, pp. 77-81. (in Ukrainian)
2. Voloshko L.B. (2016) Osobystisno-profesiinyi imidzh maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnoi sfery yak naukova katehoriia profesiinoi pedahohiky [The personal and professional image of future specialists of the socioeconomic sphere as a scientific category of professional pedagogy]. *Youth and the market*, vol. 132, no.1, pp. 103-108. (in Ukrainian)
3. Liannoi Yu. O. (2013) Vyznachennia vydiv reabilitatsii u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh mahistriv z fizychnoi reabilitatsii [Determination of types of rehabilitation in the training of future masters in physical rehabilitation]. *Bulletin of the Chernihiv State Pedagogical University named after. T. G. Shevchenko*. Series: Pedagogical Sciences. Physical education and sports, vol.112 (2), pp. 177-182. (in Ukrainian)
4. Mukhin V. M. (2009) *Fizychna reabilitatsiia: pidruchnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv fiz. vykhovannia i sportu* [Physical rehabilitation]. Kiev: Olymp. Literature (in Ukrainian)
5. Usmov A. I. (1978) *Sistemnyy podhod i obschaya teoriya sistem* [System approach and general theory of systems]. Moscow: Mysl' (in Russian)